

Хомич Олександр

ORCID 0009-0001-0014-6865

Аспірант кафедри спорту,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: khomucholeksandr@gmail.com

НАВЧАННЯ ГРИ У ВОЛЕЙБОЛ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗЗСО: СПЕЦІАЛЬНА РУХОВА Й ТЕХНІКО-ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

Мета статті – схарактеризувати рухові навички й дії старшокласників у контексті спеціальної рухової й техніко-тактичної підготовки на заняттях із волейболу в старших класах закладів загальної середньої освіти.

Методологія. Під час дослідження застосовано низку емпіричних і теоретичних методів, зокрема: аналізу й синтезу для опрацювання змісту варіативного модуля «Волейбол» у шкільній програмі з фізичної культури для учнів 10-11 класів і наукових праць із проблеми дослідження; порівняльно-зіставний для визначення особливостей спеціальної рухової й техніко-тактичної підготовки здобувачів повної загальної середньої освіти в процесі навчання гри у волейбол у 10 і 11 класах; узагальнення й систематизації для формулювання висновків.

У процесі наукового пошуку взято до уваги положення кількох методологічних підходів, які були відібрані й застосовані на основі принципів доцільності й відповідності меті дослідження, зокрема: компетентнісного як засадничого для реформування системи освіти на сучасному етапі для врахування вимог шкільної програми щодо формування в старшокласників ключових і предметних компетентностей під час навчання гри у волейбол; діяльнісний, який передбачає, що навчання гри у волейбол відбувається шляхом залучення учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності; особистісно орієнтованого, адже формування рухових навичок в учнів старших класів під час гри у волейбол передбачає врахування індивідуальних анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей їхнього розвитку.

Наукова новизна. У статті схарактеризовано рухові навички й дії старшокласників у контексті спеціальної рухової й техніко-тактичної підготовки на заняттях із волейболу в старших класах закладів загальної середньої освіти.

Висновки. Аналіз наукових досліджень дав змогу констатувати, що базові елементи техніки гри у волейбол складаються з окремих рухових навичок, які відіграють важливу роль у плануванні й організації процесу навчання гри у волейбол, а також впливають на ефективність опанування учнями старших класів цього ігрового виду спортивної діяльності.

У результаті аналізу варіативного модуля «Волейбол» зі шкільної програми з фізичної культури схарактеризовано рухові навички й дії, що мають бути сформовані в процесі навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках фізичної культури в результаті опанування змістового обсягу досліджуваного модуля, визначено нормативи, що дають змогу учителю діагностувати рівень сформованості рухових навичок і дії у здобувачів повної загальної середньої освіти.

Ключові слова: рухові навички, рухові дії, волейбол, варіативний модуль, здобувачі освіти, старшокласники.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні однією з важливих проблем теорії і методики навчання фізичної культури в закладах загальної середньої освіти є вдосконалення процесу формування рухових навичок в процесі опанування учнями ігрових видів спортивної діяльності. Особливі труднощі в реалізації такого завдання спостережено в такому виді спорту, як волейбол, де елементарні рухові дії супроводжуються моторною та психологічною напругою. Водночас важливість волейболу для фізичного виховання учнів зумовлена його потужним впливом на зміцнення їхнього здоров'я, формування в них рухових навичок та вмінь, розвиток швидкості, спритності, гнучкості й сили. Це підтверджується введенням варіативного модуля «Волейбол» до шкільної програми з фізичної культури (10–11 класи) (автори – В. Гусев, Н. Кравченко), основною метою якого є формування моторного та соціального здоров'я школярів, розвиток у них основних рухових якостей, навчання техніки рухових дій, підвищення рівня рухової підготовленості учнів, опанування волейболу як базового модуля [6]. Відповідно, постає необхідність більш детального розгляду особливостей формування рухових навичок і навчання рухових дій на заняттях із волейболу в межах курсу фізичної культури в старших класах закладів загальної середньої освіти в контексті вимог шкільної програми.

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Для розроблення методики навчання здобувачів освіти рухових дій необхідно взяти до уваги її теоретико-методологічну основу, тобто теорію навчання рухових дій, що передбачає дослідження, пояснення та вдосконалення процесу розвитку рухових якостей. У наукових працях В. К. Бальсевича, Е. С. Вільчковського, Г. П. Грибана, Б. І. Когута, А. М. Лапутіна, М. О. Носка, О. М. Худолія обґрунтовано пряму залежність між рівнем розвитку рухової функції як однієї з найважливіших функцій організму, станом здоров'я учнів і організацією процесу фізичного виховання. Оскільки особливості формування рухових навичок зумовлені різними чинниками, зокрема специфікою виду спорту, то в процесі дослідження звертаємося на наукових праць, у яких сформульовано теоретичні аспекти проблеми навчання рухових дій у волейболі, а також враховано досвід педагогів-практиків і тренерів, що був узагальнений ними у фахових публікаціях (Е. Кудряшова, Г. Олефір, М. Носка, О. Прекурата, А. Кошури). Варто наголосити, що аналіз зазначених досліджень дав підстави для висновку щодо необхідності розроблення методики навчання рухових дій на заняттях із волейболу в старших класах закладів загальної середньої освіти з урахуванням положень документів, що визначають зміст шкільної освіти на сучасному етапі, і наявного матеріально-технічного забезпечення, зокрема тренажерів із фізичної культури.

Формулювання мети статті. Мета дослідження – схарактеризувати рухові навички й дії старшокласників у контексті спеціальної моторної й техніко-тактичної підготовки на заняттях із волейболу в старших класах закладів загальної середньої освіти. Для досягнення поставленої мети необхідно було розв'язати такі завдання: схарактеризувати рухові навички та дії як важливу складову техніки гри у волейбол; проаналізувати варіативний модуль «Волейбол» шкільної програми з фізичної культури для визначення рухових дій і навичок, що входять до спеціальної рухової й техніко-тактичної підготовки старшокласників на уроках фізичної культури і мають забезпечити ефективне опанування ними волейболу як ігрового виду спортивної діяльності.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження із зазначенням методів. У процесі дослідження застосовано низку емпіричних і теоретичних методів, зокрема аналізу й синтезу для опрацювання змісту варіативного модуля «Волейбол» у шкільній програмі з фізичної культури для учнів 10-11 класів і наукових праць із проблеми дослідження; порівняльно-зіставний для визначення особливостей спеціальної моторної й техніко-тактичної підготовки здобувачів повної загальної середньої освіти в процесі навчання гри у волейбол у 10 і 11 класах; узагальнення й систематизації для формулювання висновків.

У процесі наукового пошуку взято до уваги положення кількох методологічних підходів, які були відібрані й застосовані на основі принципів доцільності й відповідності меті дослідження, зокрема: компетентнісного як засадничого для реформування системи освіти на сучасному етапі для врахування вимог шкільної програми щодо формування в старшокласників ключових і предметних компетентностей під час навчання гри у волейбол; діяльнісний, який передбачає, що навчання гри у волейбол відбувається шляхом залучення учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності; особистісно орієнтованого, адже навчання рухових дій учнів старших класів під час гри у волейбол передбачає врахування індивідуальних анатомо-фізіологічних і психологічних особливостей розвитку учнів старших класів.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Г. Олефір наголошує, що волейбол як ігровий вид спортивної діяльності вирізняється багатим і різноманітним складом рухових дій. Водночас процес оволодіння руховою дією починається з формування вміння, яке спирається на попередньо сформовані в здобувачів повної загальної середньої освіти знання щодо особливостей виконання відповідної вправи та особистий руховий досвід старшокласників. Це дає дослідниці підстави констатувати, що рухове вміння як початковий рівень оволодіння руховою дією не може оминати жоден учень у процесі занять волейболом. Багаторазове систематичне виконання певної вправи призводить до того, що вміння поступово переходить у рухову навичку [3]. Е. Кудряшов акцентує, що в процесі формування рухових навичок автоматизується не контроль за рухом, а процес виконання деяких елементів його структури [1]. Це зумовлює високу стійкість рухової навички, точність виконання вправи, удосконалення її ритму, підвищення ролі рухового аналізатора, тобто м'язове відчуття відіграє провідну роль у контролі за рухом, а в результаті учні навчаються рухових дій. Важливо наголосити, що саме з рухових навичок складаються базові елементи техніки гри у волейбол, вони відіграють важливу роль у плануванні й організації процесу навчання гри у волейбол, а також детермінують ефективність опанування цього ігрового виду спортивної діяльності.

Відповідно, у процесі навчання гри у волейбол учні передусім мають досконало оволодіти технікою гри, що передбачає опанування спеціальних технічних прийомів, як-от: переміщення, подачі, прийом і передачі, нападаючі удари, блокування. Як наголошують дослідники, кожен прийом містить кілька способів його виконання, а отже, майстерність волейболіста визначається тим, наскільки різноманітна й досконала його техніка [5]. Варто зазначити, що важливими є також і спеціальні знання, здобуті учнями, які мають форму понять та уявленень про рухи, зокрема про такі їхні основні ознаки, як форма, напрям, амплітуда, темп, ритм. Зазначені поняття і уявлення в здобувачів освіти є лише передумовою їхньої рухової активності, а сама активність ґрунтується на рухових навичках й уміннях, які формуються під час занять руховими вправами або тренування. Як зазначає М. Носко, поняття, уявлення, рухові навички й уміння перебувають у тісному взаємозв'язку і формують органічну єдність, що спрямована на розв'язання завдань техніко-тактичної підготовки учнів у контексті навчання гри у волейбол [3].

Відповідно, для розроблення ефективної методики навчання гри у волейбол учнів старших класів загальної середньої освіти постає необхідність проаналізувати шкільну програму з фізичної культури для

учнів 10–11 класів, з'ясувати, формування яких рухових навичок старшокласників передбачене у варіативному модулі «Волейбол» (автори – В. Гусев, Н. Кравченко).

У процесі дослідження з'ясовано, що весь матеріал варіативного модуля структуровано за двома рубриками: «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів» і «Зміст навчального матеріалу». У них зафіксовано теоретичні відомості, а також особливості спеціальної рухової, техніко-тактичної та інтегральної підготовки здобувачів освіти. Варто зазначити, що спеціальна рухова підготовка спрямована на підвищення функціональних можливостей організму, розвиток спеціальних рухових якостей необхідних для гри у волейбол, швидке й ефективне засвоєння технічних прийомів [2]. Як наголошують упорядники програми, технічна підготовка є комплексом спеціальних прийомів, необхідних учневі для успішної участі в грі; тактична підготовка передбачає організацію спортивної боротьби за допомогою індивідуальних, групових та командних дій залежно від конкретних умов гри суперника [6].

Отже, постає необхідність розглянути змістове наповнення й очікувані результати навчання за кожним класом окремо. Відповідно, у 10 класі спеціальна рухова підготовка здобувачів освіти в межах досліджуваного варіативного модуля репрезентована через діяльнісний компонент, у контексті якого визначено такі результати навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти: учні мають уміти виконувати повторне пробігання відрізків 5, 10, 15 м із різних вихідних положень, зі зміною напрямку та швидкості руху за зоровим та голосовим сигналом; стрибки в довжину, стрибки через скакалку, багатоскоки; зістрибування з висоти 30 см із подальшим стрибком угору; згинання та розгинання рук в упорі лежачи, переміщення в упорі лежачи вправо, вліво, по колу. Відповідно до вимог програми вони також мають уміти виконувати багаторазові кидки набивного м'яча (до 1 кг) від грудей двома руками вперед, над собою; багаторазові передачі м'яча в стіну; передачі м'яча в парах, у трійках, у русі; кидки тенісного м'яча через сітку в ціль, у задану зону. Окрім того, спеціальною руховою підготовкою передбачено, що учні мають уміти пересуватися уздовж сітки приставним кроком правим та лівим боком, зупинятися та обирати вихідне положення для блокування [6].

Важливою для опанування гри у волейбол є й техніко-тактична підготовка, вимоги до змісту й результатів якої теж подано через діяльнісний компонент, у межах якого визначені такі результати навчально-пізнавальної діяльності десятикласників: вони мають уміти виконувати верхні прямі подачі до лівої та правої частин майданчика, чергування нижніх та верхніх прямих подач; верхню бокову подачу в межах майданчика. Важливим для учнів, на думку упорядників програми, є володіння технікою переміщень (приставним кроком, зупинка кроком та стрибком, поєднання переміщення і зупинки), а також уміння приймати м'яч двома руками знизу після переміщення та приймати м'яч під час переднього падіння [6].

Окрім того, згідно з вимогами варіативного модуля «Волейбол» зі шкільної програми з фізичної культури, учні мають уміти виконувати передачу м'яча двома руками зверху для нападаючого удару, зустрічні передачі двома руками зверху в парах, а також застосовувати нападаючий удар по ходу сильнішою рукою з місця та розбігу; нападаючий удар з короткої передачі; прямий нападаючий удар з переводом; боковий нападаючий удар. Десятикласники також мають уміти пом'якшувати прийом сильною посланого м'яча; здійснювати подачу на гравця, що погано володіє навичками прийому м'яча. Старшокласники також мають володіти технікою блокування з подальшою страхівкою; технікою зонного блокування; умінням послати м'яч в задану зону, змінювати способи подачі, виконувати силові подачі обраним способом [6].

Варто також зазначити, що в результаті опанування програмового обсягу навчального матеріалу з варіативного модуля «Волейбол» у 10 класі учні мають здійснювати чергування подач до правої та лівої частин майданчика; забезпечувати взаємодію гравців під час прийому подачі, розташування гравців у момент прийому м'яча від суперника в побудові «кутом вперед», а також уміти обирати місце для другої передачі; вибирати атакуючого партнера та передавати йому м'яч; узгоджувати свої дії згідно з характером передачі; самостійно визначати найнебезпечніший напрямок удару при здійсненні індивідуального блокування [6].

Удосконалення описаних рухових навичок відбувається під час опанування здобувачами освіти варіативного модуля «Волейбол» в 11 класі. Зокрема спеціальна фізична підготовка, репрезентована через діяльнісний компонент, передбачає, що старшокласники мають уміти виконувати прискорення з місця на 5, 10, 15 м із різних вихідних положень; «човниковий» біг 4 x 9 м; чергування прискорень, зупинок, поворотів, бігу зі зміною напрямку за зоровим сигналом; вправи для розвитку стрибучості, сили м'язів тулуба, плечового пояса, кистей рук, гнучкості, тощо; серійні стрибки поштовхом однієї та двох ніг із діставанням предметів; подоланням перешкод, вистрибування з присіду, естафети, рухливі ігри [6]. Окрім того, у шкільній програмі передбачено, що учні 11 класу внаслідок опанування досліджуваного модуля мають уміти застосовувати багаторазові передачі волейбольного м'яча в стіну з різної відстані; пересування уздовж сітки приставним кроком правим та лівим боком, спиною з поворотом на 180 градусів.

Техніко-тактична підготовка представлена передусім через діяльнісний компонент, у контексті якого передбачено, що учень/учениця має уміти виконувати націлену, скорочену та планеруючу подачу в межах майданчика; передачу м'яча з глибини майданчика під нападаючий удар; передачу двома руками зверху біля сітки, стоячи спиною до неї; передачу на точність; скорочену передачу у стрибку; прийом м'яча двома руками знизу в зоні 5, 6, 1 та передачу в зоні 4, 3, 2 [6]. Окрім того, здобувачі повної загальної середньої освіти мають уміти застосовувати пересування приставним кроком, зупинку стрибком у поєднанні з виконанням технічних прийомів у нападі та захисті; одиночне блокування прямого нападаючого удару в зонах 2, 3, 4; групове блокування в зонах 2, 4; систему гри «кутом вперед».

Упорядники досліджуваного варіативного модуля шкільної програми з фізичної культури наголошують на важливості інтегральної підготовки учнів, що спрямована на подолання опору суперника.

Вони рекомендують приділяти особливу увагу індивідуальній та колективній грі, а одним із найважливіших засобів інтегральної підготовки вважають вправи замкнутого циклу, під час виконання яких необхідно дотримуватись таких вимог: вправи мають вирізнятися кільцеподібною структурою; головне «тренувальне» завдання необхідно виконувати на майданчику команди, що приймає м'яч; для кожного виконавця вправи визначається коло його обов'язків.

У шкільній програмі також зазначено, що для ефективного навчання учнів старших класів технічних прийомів гри у волейбол необхідно на кожному уроці використовувати вправи загальної та спеціальної рухової підготовки, а також дотримуватись методики послідовності навчання атаквальних і захисних технічних прийомів гри. Окрім того, під час навчання гри у волейбол доцільно застосовувати вправи ігрового характеру, навчальну гру.

Після опанування варіативного модуля «Волейбол» наприкінці кожного навчального року учні мають складати випробування (навчальні нормативи) для контролю якості засвоєння ними технічних навичок та тактичних дій у волейболі. Зокрема в 10 класі передбачене складання таких нормативів: 10 верхніх (для юнаків); нижніх (для дівчат) прямих подач на влучність у зазначену вчителем зону; 6 передач на точність через сітку із зони 2, 3, 4 (у зазначену зону) [6].

В 11 класі програмою передбачено складання таких нормативів: 10 прямих верхніх подач на влучність у зазначену зону (для юнаків) чи ігровий майданчик (для дівчат); 6 передач на точність через сітку із зони 2, 3, 4 (у зазначену зону) [6]. Складання учнями зазначених нормативів дає вчителю фізичної культури змогу діагностувати рівень сформованості в старшокласників рухових навичок, необхідних для гри у волейбол.

Аналіз змістового наповнення варіативного модуля «Волейбол» шкільної програми з фізичної культури дає підстави для висновку, що чітке визначення рухових навичок і дій, що мають бути сформовані в старшокласників у результаті навчально-пізнавальної діяльності, створює підґрунтя для розроблення методики навчання гри у волейбол учнів старших класів ЗЗСО загалом і визначення особливостей застосування при цьому тренажерів із фізичної культури зокрема.

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Аналіз наукових досліджень дав змогу констатувати, що базові елементи техніки гри у волейбол складаються з окремих рухових навичок, які відіграють важливу роль у плануванні й організації процесу навчання гри у волейбол, а також впливають на ефективність опанування учнями старших класів цього ігрового виду спортивної діяльності.

У результаті аналізу варіативного модуля «Волейбол» зі шкільної програми з фізичної культури схарактеризовано в межах спеціальної рухової й техніко-тактичної підготовки рухові навички й дії, що мають бути сформовані в процесі навчально-пізнавальної діяльності старшокласників, визначено нормативи, що дають змогу учителеві діагностувати рівень сформованості рухових навичок і дій у здобувачів повної загальної середньої освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні методики формування в старшокласників рухових навичок, необхідних для гри у волейбол, зокрема на основі застосування тренажерів із фізичної культури.

References

1. Кудряшов Е. В. Побудова і контроль тренувального процесу волейболісток на етапі спеціалізованої базової підготовки: дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту: 24.00.01. Харків, 2004. 256 с.
Kudriashov, E. V. (2004). Pobudova i kontrol trenuvalnogo protsesu voleibolistok na etapi spetsializovanoi bazovoi pidhotovky: dys. ... kand. nauk z fiz. vykh. ta sportu: 24.00.01 [Construction and control of the training process of volleyball players at the stage of specialized basic training: thesis of the candidate of sciences in physical education and sports: 24.00.01]. Kharkiv.
2. Носко М. О. Теоретичні та методичні основи формування рухової функції у молоді під час занять фізичною культурою та спортом: дис. доктора пед. наук: 13.00.09 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2003.
Nosko, M. O. (2003). Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia rukhovoї funktsii u molodi pid chas zaniat fizychnoiu kulturoiu ta sportom: dys.. doctora ped.nauk:13.00.09 [Theoretical and methodological foundations of the formation of motor function in youth during physical education and sports: dissertation of the Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.09] / Instytut pedahohiky APN Ukrainy. Kyiv.
3. Носко М. О. Проблема рухової активності молоді в сучасній літературі. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. Харків: ХХІІІ, 2001. С. 15–24.*
Nosko, M. O. (2001). Problema rukhovoї aktivnosti molodi v suchasniі literaturі [The problem of motor activity of young people in modern literature.]. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu: zb. nauk. pr. [Pedagogy, psychology and medico-biological problems of physical education and sports: a collection of scientific papers], Kharkiv: KhKhPI, 15–24.*
4. Олефір Г. До питання формування рухових навичок із волейболу в учнів у процесі профільного навчання. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць. 2012. № 2 (18). С. 118–121.*
Olefir, H. (2012). Do pytannia formuvannia rukhovykh navychok iz voleibolu v uchniv u protsesi profilnoho navchannia [To the question of the formation of motor skills in volleyball in students in the process of specialized training]. *Fizychnе vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zbirnyk naukovykh prats [Physical education, sports and health culture in modern society: a collection of scientific papers], 2 (18), 118–121.*

5. Прекурат О., Кошура А. Навчання руховим діям у волейболі. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура*. 2019. №32. С. 103–108.
Prekurat, O., & Koshura, A. (2019). Navchannia rukhovym diiam u voleiboli [Teaching motor actions in volleyball]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura [Bulletin of the Carpathian University. Series: Physical culture]*, 32, 103–108.
6. Фізична культура, 10 – 11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna_programa-2022.fizychna-kultura-10-11-standart.pdf. (дата звернення: 12.12.2023).
Fizychna kultura, 10 – 11 klasy. Riven standartu. Navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Physical education, grades 10–11. Standard level. Curriculum for institutions of general secondary education]. Retrived from: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2022/08/15/navchalna_programa-2022.fizychna-kultura-10-11-standart.pdf.

Oleksandr Khomych

ORCID 0009-0001-0014-6865

PhD student of the Department of Sports
Т.Н. Шевченко National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: khomucholeksandr@gmail.com

TRAINING TO PLAY VOLLEYBALL TO STUDENTS OF THE SENIOR CLASSES OF SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS: SPECIAL PHYSICAL AND TECHNICAL-TACTICAL TRAINING

The purpose of the article is to characterize the motor skills and actions of high school students in the context of special physical and technical-tactical training in volleyball classes in senior classes of general secondary education institutions.

Methodology. In the research process, a number of empirical and theoretical methods were used, in particular, analysis and synthesis to develop the content of the variable module «Volleyball» in the school physical education program for students of grades 10–11 and scientific works on the research problem, as well as the composition of the selected material in accordance with the purpose and tasks of our research; comparative to determine the features of special physical and technical-tactical training of complete general secondary education students in the process of training to play volleyball in grades 10 and 11; generalization and systematization for formulating conclusions.

In the process of scientific research, the provisions of several methodological approaches were taken into account, in particular: competence as the basis for reforming the education system at the current stage to take into account the requirements of the school program for the formation of key skills in high school students and subject competencies during volleyball training; activity, which assumes that training to play volleyball takes place by involving students in educational and cognitive activities; personally oriented, because learning motor actions of high school students while playing volleyball involves taking into account the individual anatomical and psychological features of the development of high school students.

Scientific novelty. The article characterizes the motor skills and actions of high school students in the context of special physical and technical-tactical training in volleyball classes in senior classes of general secondary education institutions.

Conclusions. The analysis of scientific research made it possible to state that the basic elements of volleyball technique consist of separate motor skills that play an important role in the planning and organization of the process of training to play volleyball, and also affect the effectiveness of mastering this game type of sports activity by high school students.

As a result of the analysis of the variable module «Volleyball» from the school physical education program, the motor skills and actions that should be formed in the process of educational and cognitive activity of high school students were characterized, standards were determined that allow the teacher to diagnose the level of formation of motor skills and actions in students of full general secondary education.

Keywords: motor skills, motor actions, volleyball, variable module, students, high school students.

Стаття надійшла до редакції 05.01.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Носко М.О.**